

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії,
Ректор Національного університету
цивільного захисту України

Ігор ТОЛОК

26 червня 2026 року

ПРОГРАМА

вступних випробувань для здобуття освітнього ступеня доктора філософії
за освітньо-науковою програмою «Екстремальна та кризова психологія»
спеціальності С4 «Психологія»

ВСТУП

Програма вступних випробувань для здобуття освітнього ступеня доктора філософії за освітньо-науковою програмою «Екстремальна та кризова психологія» спеціальності С4 «Психологія» розроблена Приймальною комісією Національного університету цивільного захисту України (далі – НУЦЗ України) відповідно до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 26.02.2026 № 373, Правил прийому на навчання для здобуття вищої освіти в Національному університеті цивільного захисту України в 2026 році (далі – Правила прийому), та з врахуванням положень стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 24.04.2019 № 564.

Вступні випробування включають:

1. Фаховий залік (для осіб, які здобули ступінь магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста) за іншою спеціальністю);
2. Вступний іспит із спеціальності С4 «Психологія».

До складання вступних випробувань вступники допускаються за умови успішного складання Єдиного вступного іспиту (далі – ЄВІ), який складається у формі зовнішнього незалежного оцінювання. Категорія осіб, які мають право складати співбесіду з іноземної мови в університеті замість ЄВІ, визначена в Правилах прийому.

Відповідно до Правил прийому конкурсний бал для конкурсного відбору на навчання для здобуття ступеня доктора філософії розраховується за такою формулою:

$$\text{Конкурсний бал (КБ)} = 0,2 \times \text{П1} + 0,2 \times \text{П2} + 0,6 \times \text{П3} + \text{ОУ},$$

де

П1 – оцінка тесту загальної навчальної компетентності ЄВІ;

П2 – оцінка тесту з іноземної мови ЄВІ;

П3 – оцінка іспиту зі спеціальності;

ОУ – додатковий бал за наукові досягнення, зазначені в Правилах прийому.

Оцінка співбесіди з іноземної мови замість обох блоків ЄВІ у визначених Правилами прийому випадках враховується в конкурсному балі з коефіцієнтом 0,4.

Якщо конкурсний бал, розрахований відповідно до зазначеної формули, перевищує 200, він встановлюється таким, що дорівнює 200.

Додатковий бал за наукові досягнення зараховується вступникам, які подали до приймальної комісії список опублікованих наукових праць і винаходів, а також завірені вченим секретарем НУЦЗ України копії публікацій (наукових статей), патентів, авторських свідоцтв тощо.

Загальна кількість додаткових балів, що може бути нарахована вступникові, не повинна перевищувати 25.

ПРОГРАМА
фахового заліку для осіб, які здобули ступінь магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста) за іншою спеціальністю

ВСТУП

Фаховий залік із вступниками, які здобули ступінь магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста) за іншою спеціальністю проводиться з метою виявлення рівня сформованості світоглядної позиції та ступеня осмислення й усвідомлення науковцями-початківцями генези розвитку психологічної науки і психологічної практики, сутності і значення психології, та комплексної оцінки стану готовності вступників до дослідницької діяльності з психології.

Залік проводиться в усній формі предметною комісією на чолі з головою із використанням двох теоретичних завдань. Час на підготовку до усної відповіді складає 20 хвилин.

За потреби члени комісії можуть задати додаткові (уточнюючі) запитання, зокрема:

- Що стало мотивом для вирішення питання про зайняття науковою діяльністю та проходження підготовки на третьому рівні вищої освіти як дослідника?
- Які чинники зумовили вибір наукової спеціальності та наукової школи? (актуальність, новизна дослідження тощо).
- Праці яких вітчизняних та зарубіжних науковців використані під час попереднього наукового досвіду?
- Які основні методи дослідження необхідно використовувати у процесі вирішення майбутнього наукового завдання?
- Які очікуються результати та їх значення для науки та практики?
- У чому вступник вбачає актуальність теми наукової роботи?

За результатами заліку комісією приймається рішення про допуск або не допуск вступника до участі в наступних вступних випробуваннях.

1. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ КАНДИДАТА НА НАВЧАННЯ
ІЗ ФАХОВОГО ЗАЛІКУ

Теоретична підготовка кандидата на навчання за результатами відповіді оцінюється за 2-х бальною шкалою за наступними критеріями:

Оцінка	Критерії
зараховано	Кандидат на навчання повністю, логічно і послідовно надав відповідь на завдання, виявив вміння самостійно аналізувати, узагальнювати і викладати матеріал, не допускаючи суттєвих помилок; здатний вести всебічну дискусію з проблемного завдання винесеного на залік, застосувати при цьому теоретичні знання та власний досвід.
не зараховано	Кандидат на навчання не знає значної частини програмного матеріалу, у відповідях на завдання припускається суттєвих помилок, порушує послідовність у викладені матеріалу, виявляє не здатність до самостійного аналізу та узагальнення матеріалу.

2. ПЕРЕЛІК ТЕМ ВІДПОВІДНО ДО ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
НАВЧАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ФАХОВИЙ ЗАЛІК

1. Загальна характеристика організації навчання у вищій школі

1.1. Порівняльний аналіз традиційного та інноваційного навчання у закладі вищої освіти.

1.2. Психолого-педагогічна взаємодія у закладі вищої освіти: проблеми та шляхи їх вирішення.

1.3. Форми організації навчання у закладі вищої освіти.

2. Загальне уявлення про психологію як науку

2.1. Вплив історичного розвитку психології на формування її сучасного міждисциплінарного статусу.

2.2. Сутнісна відмінність між науковим і ненауковим підходами до вивчення психіки та поведінки людини.

2.3. Особливості дослідження суб'єктивного досвіду в психології.

2.4. Проблема операціоналізації понять у психології.

3. Сучасні проблеми, поняття і напрямки психології

3.1. Психологія в умовах соціальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку.

3.2. Проблема наукової ідентичності психології як міждисциплінарної науки.

3.3. Сучасні напрями психології: інтеграція когнітивної, нейро- та позитивної психології.

3.4. Екологічна психологія як відповідь на глобальні соціоекологічні виклики сучасності.

3.5. Психологічне благополуччя: сучасне трактування, критерії та фактори формування.

3.6. Проблема психологічної допомоги в контексті кризових і травматичних подій.

3.7. Розвиток цифрової психології: вплив цифрових технологій на психіку та поведінку людини.

3.8. Психологія стресу та резильєнтності в умовах нестабільного соціального середовища.

3.9. Етичні виклики сучасної психологічної практики та наукових досліджень.

3.10. Тенденції розвитку психотерапії: мультидисциплінарність і культурна чутливість.

3.11. Психологія особистості в контексті сучасних соціокультурних змін.

3.12. Застосування доказового підходу в сучасній психології: переваги, обмеження, перспективи.

4. Організація наукових досліджень в психології

4.1. Наука як спеціальний вид діяльності.

4.2. Характеристика процесу наукового пізнання.

4.3. Етичні принципи та нормативи в організації психологічного наукового дослідження.

4.4. Проблема вимірювання в психології та критерії якості психодіагностичних інструментів.

4.5. Причини виникнення та можливі шляхи подолання реплікаційної кризи в психологічних дослідженнях.

4.6. Сумнівні дослідницькі практики та способи протидії ним.

4.7. Базові методи статистичного аналізу результатів психологічних досліджень.

4.8. Експериментальні та кореляційні дослідницькі плани: структура, можливості та обмеження.

4.9. Особливості інтерпретації та представлення результатів дослідження.

Список рекомендованої літератури

1. Гапон Н. П. Теоретико-методологічні проблеми психології : навч. посіб. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 180 с.

2. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 272 с.

3. Марцева Л.А. Педагогіка і психологія вищої школи: навч. посіб. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2022. 150 с.

4. Методика та організація наукових досліджень з психології: навч. посіб. / укладачі: В.Й. Бочелюк, В.В. Нечипоренко, О.Л. Позднякова, Н.Є. Завацька, Ю.А. Завацький, І.Є. Жигаренко, В.Ю. Завацький. [3-ге вид., перероб. і доп.]. Київ : КНТ, 2024. 384 с.

5. Мушкевич М.І. Основи психотерапії : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 420 с.

6. Романенко О. В. Експериментальна психологія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 146 с.

7. Соціальна психологія : навч. посіб. / Н.Ю. Волянчук, Г.В. Ложкін, О.В. Винославська, І. О. Блохіна, М.О. Кононець, О.В. Москаленко, О.І. Боковець, Б.В. Андрійцев ; КПП ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 254 с.

8. Туриніна О.Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.

ПРОГРАМА
вступного іспиту із спеціальності С4 «Психологія»

ВСТУП

Вступний іспит із спеціальності С4 «Психологія» проводиться з метою перевірки та оцінювання підготовленості вступника до здобуття освітнього ступеня доктора філософії за спеціальністю С4 «Психологія».

Для проведення вступного іспиту із спеціальності створюється предметна комісія на чолі з головою.

Вступний іспит із спеціальності проводиться в усній формі з використанням трьох теоретичних завдань, що наведені у білетах. Час на підготовку до відповіді складає 30 хвилин. За результатами відповіді вступнику виставляється одна позитивна оцінка за шкалою 100-200 балів або ухвалюється рішення про негативну оцінку («не задовільно»), за критеріями, що наведені у таблиці 1. Структура оцінки відповіді вступника містить до 30% балів за перше завдання білету, до 30% балів за друге та до 40% балів за третє завдання білету.

Під час роботи над завданнями білету вступник повинен дотримуватись принципів і правил академічної доброчесності, відповідно вступнику забороняється користуватись будь-якими джерелами інформації (навчальна та наукова література, друковані тексти нормативних актів на паперових носіях, електронні пристрої з інформацією тощо).

У разі виявлення порушення зазначених вимог, а також проявів несамотійного виконання вступником завдань, які наприклад проявляються у вигляді розмов, підказування, інших видів спілкування, члени предметної комісії мають право припинити проведення іспиту із вступником з виставленням йому загальної незадовільної оцінки. Апеляції на результати вступного іспиту із спеціальності розглядає апеляційна комісія НУЦЗ України.

1. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ КАНДИДАТА НА НАВЧАННЯ
З ВСТУПНОГО ІСПИТУ ІЗ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Рівень знань кандидата на навчання за результатами відповіді оцінюється за шкалою 100-200 балів (позитивна оцінка) за такими критеріями:

Таблиця 1 – критерії оцінювання знань з вступного іспиту із спеціальності

Кількість балів	Критерії, за якими оцінюється відповідь
190-200	Кандидат на навчання дав повну і правильну відповідь на всі завдання, логічно та послідовно виклав матеріал, показав уміння застосовувати знання в конкретних ситуаціях, здатність аналізувати та оцінювати інформацію, робити власні висновки.
189-160	Кандидат на навчання дав повну і правильну відповідь на всі завдання, при цьому можливі 1-2 не грубі помилки; логічно та послідовно виклав матеріал, показав уміння застосовувати знання у конкретних ситуаціях, здатність до аналізу та

	оцінювання інформації.
135-159	Кандидат на навчання показав знання основного матеріалу, але не розкрив його деталей, припустився при цьому 2-3 грубих помилок, або дав неточні формулювання; в цілому демонструє уміння застосовувати знання у практичних ситуаціях з низькою здатністю до аналізу та оцінювання інформації.
100-134	Кандидат на навчання знає незначну частину програмного матеріалу, у відповідях на завдання припускається грубих помилок; демонструє слабкі уміння застосовувати знання у конкретних ситуаціях із фрагментарним аналізом та оцінкою інформації.
0-99	Кандидат на навчання не знає значної частини програмного матеріалу, не може надати відповіді на поставлені завдання, застосовувати знання у конкретних ситуаціях, здійснювати аналіз та оцінку інформації.

В разі отримання вступником менше 100 балів, вступний іспит із спеціальності вважається не складеним, а такій особі відмовляється в подальшій участі в конкурсі на зарахування на навчання.

2. ПЕРЕЛІК ТЕМ ВІДПОВІДНО ДО ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ВСТУПНИЙ ІСПИТ ІЗ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Наука як складова культури (соціокультурний феномен)

Відмінності науки від інших складових культури. Наука та філософія, наука та релігія, наука та мистецтво. Наука як основний засіб отримання нового об'єктивного знання. Наука як система знань (теорії, закони, гіпотези, поняття, наукові методи). Наука як дослідницька (пізнавальна) діяльність. Види наукової діяльності (згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність»). Наука як соціальний інститут.

Характерні ознаки та функції науки

Критерії науковості, які відрізняють науку від інших форм знання: об'єктивність та предметність; системність; є можливість перевірки; раціональність; доказовість; обґрунтованість і достовірність результатів; орієнтація на передбачення; наявність понятійно-категоріального апарату та власної методології. Основні функції науки: пізнавальна, евристична, практична (виробнича), світоглядна, соціальна, культурно-виховна, освітня. Сучасні підходи до класифікації наук: за цілями дослідження (фундаментальні, прикладні, розробки), за предметом (природничі, технічні, суспільні, гуманітарні).

Наука, ненаука і псевдонаука, проблема демаркації

Наука, ненаука, псевдонаука, протонаука. Наука та доказовість, несуперечливість емпірично встановленим фактам, відтворюваність результатів. Науковий скептицизм.

Структурні елементи науки, їхня характеристика

Поняття об'єкта і суб'єкта науки, їх взаємозв'язок та взаємозалежність. Науковий факт, поняття, термін, категорія, ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія, закон, закономірність, науковий принцип.

Закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту»

Основні питання наукової діяльності, що регулюються законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту». Третій рівень вищої освіти – кваліфікації, ступені, основні вимоги до компетентностей і результатів навчання.

Список рекомендованої літератури

1. Дзьобань О. П. Філософія науки : підручник. ДНУ «Ін-т інформації, безпеки і права Нац. академії прав. наук України». Київ; Одеса : Фенікс, 2024. 516 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 (зі змінами). URL: <https://surl.li/zwxcys>.
3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» № 848-VIII від 26.11.2015 (зі змінами). URL : <https://surl.li/zgwhay>
4. Петрушенко В. Гносеологія та епістемологія: навч. посібн. Львів: Новий Світ – 2000, 2018. 201 с.
5. Психологія наукової діяльності: навчальний посібник / Н.Ю. Волянчук, Г.В. Ложкін, А.Б. Колосов, Б.В. Андрійцев. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 352 с.

Поняття «наукове дослідження»

Історичний, прагматичний, теоретичний, соціальний контекст поняття «наукове дослідження». Зв'язок поняття «наукове дослідження» з іншими поняттями: знання, інформація, розвідка, пошук, відкриття, винахід, прогрес тощо. Значення та функції наукових досліджень у сучасному суспільстві. Наукове дослідження та інші види отримання інформації або розв'язання проблем: практичний і теоретичний досвід, інстинктивні дії, навчання, дії навмання тощо. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження як основні форми наукової діяльності.

Наукове дослідження як процес

Визначення проблеми дослідження. Підготовка, виконання дослідження. Оприлюднення, обговорення й уточнення результатів як стадій (етапів) науково-дослідного процесу.

Класифікації наукових досліджень

Класифікація за сферою використання результатів (за цільовим призначенням). Класифікація за методами дослідження. Класифікація за джерелом фінансування. Класифікація за зв'язком з суспільним виробництвом. Класифікація за тривалістю дослідження. Класифікація за стадіями дослідження.

Класифікація за кількістю науковців, які працюють над дослідженням (одиничне, групове). Класифікація за кількістю задіяних наукових галузей (одна, комплексне або big science).

Поняття та складові відкритої науки (UNESCO)

Визначення поняття «відкрита наука». Наукова комунікація. Відкриті наукові знання. Відкрита наукова інфраструктура. Відкрита участь соціальних суб'єктів. Відкритий діалог з іншими системами знань. Цінності відкритої науки. Принципи відкритої науки. Переваги відкритої науки. Ризики відкритої науки.

Список рекомендованої літератури

1. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

2. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / І. С. Добронравова, О.В. Руденко, Л.І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч.1), О. В. Руденко (ч.2). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. 607 с.

3. Методика та організація наукових досліджень з психології: навч. посіб. / укладачі: В.Й. Бочелюк, В.В. Нечипоренко, О.Л. Позднякова, Н.Є. Завацька, Ю.А. Завацький, І.Є. Жигаренко, В.Ю. Завацький. [3-ге вид., перероб. і доп.]. Київ : КНТ, 2024. 384 с.

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 892 від 08.10.2022 «Про затвердження національного плану щодо відкритої науки». URL: <https://surl.li/ngqnlz>.

5. UNESCO Recommendation on Open Science 2021. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: <https://surl.li/ycyoku>

6. OECD (2015). Making Open Science a Reality. OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, №. 25, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/5jrs2f963zs1-en>

Загальна характеристика методології науки

Методологія науки в широкому й вузькому значеннях. Головна мета методології науки. Методологічна основа наукового дослідження. Методологія як загальна система і галузь теоретичних знань та уявлень. Методологія як система найбільш загальних принципів пізнання. Методологія як вчення про правила мислення. Методологія як вчення про науковий метод. Описова, нормативна, критична, прогностична функції методології науки. Роль методології науки в забезпеченні об'єктивності та надійності наукових досліджень. Міждисциплінарність у сучасній методології. Структура методології за змістом (принципи, парадигми, цінності, теорії, поняття, методи, прийоми).

Поняття методу і методики: спільне та відмінне

Поняття методу. Визначення методу як способу досягнення певної мети, вирішення конкретного завдання. Класифікація методів за типом знання, рівнем пізнання, методологією дослідження, способом організації наукового дослідження. Характеристика методів (емпіричні, теоретичні, загальнонаукові,

конкретно-наукові). Ознаки наукового методу: об'єктивність, надійність, валідність, детермінованість, результативність, адекватність. Поняття методики. Визначення методики як сукупності конкретних прийомів і процедур застосування певного методу. Структура методики: мета, завдання, об'єкт, предмет, методи, інструменти, процедури, критерії оцінювання результатів. Вимоги до методики: адаптивність, відтворюваність, результатів, ефективність. Спільне та відмінне між методом і методикою.

Структура змістовної методології

Філософська методологія як рівень методології науки. Загальнонаукова методологія. Загальнонаукові підходи, загальнонаукові принципи, загальнонаукові поняття. Конкретно-наукова методологія.

Основні методологічні принципи наукових досліджень

Основні методологічні принципи наукових досліджень (об'єктивність, всебічність, сутнісний аналіз, єдність історичного і логічного, доказовість, альтернативність, системність).

Характеристика методологічних підходів

Системний підхід як загальнонауковий підхід (сутність, основні вимоги до використання). Поняття системи і структури. Системний аналіз. Характеристика аксіологічного підходу в контексті цінностей наукового знання, наукової діяльності, цінностей вченого.

Список рекомендованої літератури

1. Дзюбань О. П. Методологія, організація та технологія наукових досліджень : навч. посіб. ДНУ «Ін-т інформації, безпеки і права Нац. академії прав. наук України». Київ; Одеса : Фенікс, 2025. 284 с.
2. Вихрущ В. О., Козловський Ю. М. Методологія та методика наукового дослідження: підручник. Львів: Вид-во Львів. політехн., 2020. 335 с.
3. Мокін Б. І., Мокін О. Б., Мокін В. Б. Методологія та організація наукових досліджень: підручник. Вінниця: ВНТУ, 2023. 229 с.
4. Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: навч. посібник. Київ: НУХТ, 2022. 385 с.
5. Ярхо Т. О., Ємельянова Т. В. Стохастична методологія в прикладних дослідженнях: навчальний посібник. Харків: Бровін О. В. [вид.], 2023. 162 с.

Наукове пізнання та його ознаки

Наукове пізнання як відносно самостійна, цілеспрямована пізнавальна діяльність. Компоненти наукового пізнання: мета (цілі) пізнання; пізнавальна діяльність суб'єктів; об'єкти пізнання; предмет пізнання; методи та засоби пізнання; логічні форми та мовні засоби пізнання; результати пізнання.

Принципи наукового пізнання

принцип об'єктивності; принцип пояснення множини досліджуваних явищ за допомогою небагатьох загальних уявлень; принцип достатньої повноти

обґрунтування; принцип системності; принцип єдності аналізу й синтезу; принцип єдності історичного й логічного; принцип сходження від абстрактного до конкретного.

Рівні наукового пізнання (теоретичний, емпіричний)

Емпіричний рівень як рівень наукового пізнання. Дослідницькі операції: спостереження за об'єктами; фіксація фактів; проведення експериментів; встановлення емпіричних співвідношень і зв'язків між окремими явищами. Специфіка емпіричного знання. Пізнання об'єкта з боку зовнішніх зв'язків; обмеженість сфери застосування отриманого знання. Поняття наукового факту. Факти дійсності і факти науки. Науковий факт як знання про подію або явище, достовірність яких доведена; знання, отримане під час спостережень і експериментів. Роль фактів у науковому пізнанні: створення емпіричної бази для висунення гіпотез і побудови теорій; вирішальне значення в підтвердженні гіпотез (теорій) або їх спростуванні.

Теоретичний рівень пізнання дійсності. Проблеми і наукові припущення (гіпотези), що базуються на фактах, а також засновані на них закони, принципи і теорії. Специфіка теоретичного знання. Створення систем знань, теорій, у яких розкриваються загальні зв'язки, формулюються закони; переважає раціональний момент пізнання; відображаються явища і процеси з боку їхніх універсальних внутрішніх закономірностей; систематизуються досліджувані об'єкти.

Поняття наукової теорії. Теорія як найбільш розвинена форма наукового пізнання. Теорія як сукупність доведених і об'єднаних в єдину систему понять, категорій, законів, принципів, концепцій, що узагальнено відображають певну область дійсності. Наукова теорія як сукупність понять і суджень стосовно деякої предметної сфери, об'єднаних у єдину систему знань за допомогою певних логічних принципів. Функції теорії (синтетична, пояснювальна, методологічна, прогностична, практична).

Методи наукових досліджень

Метод як обґрунтована та ефективна система дій для досягнення певних цілей. Метод як засіб отримання наукового знання, як спосіб організації пізнавальних процедур, як система пізнавальних прийомів. Функції методу. Питання залежності результатів дослідження від методу. Основні функції методу (пізнавальна, експериментально-дослідницька, аналітична, інструментальна). Об'єктивність і суб'єктивність у виборі методів дослідження. Поняття «методологічного негативізму», «методологічного анархізму» та «методологічної ейфорії». Зумовленість результатів дослідження від обраних методів.

Характеристика емпіричних методів наукового пізнання

Спостереження як метод наукового дослідження. Основні вимоги до спостереження, його переваги й недоліки. Метод порівняння. Умови (вимоги до порівняння) і завдання порівняння. Види порівнянь. Метод вимірювання. Вимірювання як визначення числового значення. Основні елементи вимірювання. Поняття похибки вимірювань. Експеримент як метод наукового дослідження. Етапи експерименту.

Характеристика теоретичних методів наукового пізнання

Аксіоматичний метод. Гіпотетико-дедуктивний метод. Гіпотеза і дедукція, виведення висновків. Абстрагування і конкретизація. Метод сходження від абстрактного до конкретного. Основні етапи застосування. Історичний та логічний метод, специфіка його застосування.

Список рекомендованої літератури

1. Брикова Т.М., Терешкін О.Г. Основи наукових досліджень: навч. посібн. Харків: ХДУХТ, 2020. 103 с.
2. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В.І. Вельма, Ю.А. Бабіченко, Я.О. Кравченко, І.Л. Красніков; за ред. А.К. Бабіченка. Харків: НТУ «ХП», НФаУ, 2021. 134 с.
3. Сидоренко В. Методологія і методи наукових досліджень: навч.-метод. посіб. Біла Церква: БІНПО, 2024. 150 с.
4. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.
5. Jhangiani R. S., Chiang I.-C. A., Cuttler C., Leighton D. C. Research Methods in Psychology. 4th ed. LibreTexts, 2019. 311 p.

Елементи наукового дослідження

Поняття актуальності наукового дослідження (потреба у вирішенні конкретної наукової та/або прикладної проблеми). Етапи визначення теми наукового дослідження: огляд літератури, можливості та ресурси дослідника, теоретичне та практичне значення очікуваних результатів. Визначення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження, розуміння відмінності між цими поняттями. Поняття наукової новизни: відкриття, уточнення та доповнення наявних знань, удосконалення наявних моделей чи технологій тощо.

Інформація: сутність, властивості

Поняття інформації та її ролі в науковому дослідженні. Основні властивості наукової інформації: адекватність, релевантність, правильність, точність, актуальність. Основні функції наукової інформації: кумулятивна (накопичення знань), комунікативна (передача знань), культурологічна (збереження культурної спадщини), соціальної пам'яті (фіксація досвіду).

Класифікація джерел інформації

Первинні джерела інформації. Вторинні джерела інформації.

Науковий пошук інформації

Бібліотечні каталоги (традиційні та електронні). Інформаційно-пошукові системи, ресурси мережі Інтернет (електронні наукові видання, бази даних, репозиторії, архіви).

Штучний інтелект у наукових дослідженнях

Застосування штучного інтелекту (автоматизація пошуку та швидкої обробки великих обсягів інформації, автоматизація рутинних завдань). Проблеми

використання штучного інтелекту (академічна доброчесність, порушення авторських прав, вигадкування даних, непрозорість методик).

Список рекомендованої літератури

1. Методика та організація наукових досліджень з психології: навч. посіб. / укладачі: В.Й. Бочелюк, В.В. Нечипоренко, О.Л. Позднякова, Н.Є. Завацька, Ю.А. Завацький, І.Є. Жигаренко, В.Ю. Завацький. [3-ге вид., перероб. і доп.]. Київ : КНТ, 2024. 384 с.

2. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В.І. Вельма, Ю.А. Бабіченко, Я.О.Кравченко, І.Л.Красніков; за ред. А.К. Бабіченка. Харків: НТУ «ХП», НФаУ, 2021. 134 с.

3. Кудінов І.О. Основи наукового цитування. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. 60 с.

4. Куклін В. М. Подання знань і операції над ними: навч. посіб. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 164 с.

5. Солодовник Г.В. Методи та системи штучного інтелекту : навч. посіб. Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2021. 177 с.

Методологічна культура й етика наукової діяльності

Поняття методологічної культури. Ознаки методологічної культури: методологічність, методологічна рефлексія, методологічна грамотність, методологічна компетентність, культура роботи з інформацією. Основні принципи етики наукової діяльності: об'єктивність та неупередженість; відповідальність за результати досліджень; повага до інтелектуальної власності; уникання конфлікту інтересів. Академічна доброчесність. Принципи академічної доброчесності (чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, прозорість). Види порушень академічної доброчесності: плагіат, самоплагіат, фальсифікація, фабрикація, списування, обман, хабарництво. Відповідальність за порушення академічної доброчесності.

Поняття наукової публікації

Наукова публікація як структурована презентація наукового дослідження, що містить пояснення сутності певної наукової проблеми, методи й результати її дослідження, науково обґрунтовані висновки. Функції наукових публікацій: оприлюднення результатів наукової роботи; встановлення пріоритету автора; свідчення про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми; підтвердження достовірності основних результатів, новизни і наукового рівня дослідження; підтвердження факту апробації та впровадження результатів; фіксації завершення певного стану дослідження або роботи в цілому; забезпечення наукової спільноти первинною науковою інформацією.

Список рекомендованої літератури

1. Академічна доброчесність: навч.-метод. посіб. / упоряд.: Р. Є. Еннан, С. В. Мазуренко. Одеса, 2022. 48 с.

2. Академічна доброчесність : навч. посіб. / В. М. Пивоваров, О. А. Лисенко, Ю, А. Меліхова Харків : Право, 2025. 240 с.

3. Академічне письмо : навчальний посібник / Т. М. Костирко, С. В. Ларенкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 116 с.

4. Бондаренко В.В. Академічна доброчесність та академічне письмо. Харків: Вид-во ХНАДУ, 2023. 150 с.

5. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і перероб. Кривий Ріг : Видавець Р. А. Козлов, 2025. 144 с.

Методика та організація наукових досліджень в психології

Психологія як складова сучасного наукового пізнання. Психологічні аспекти наукової діяльності: мотивація, креативність, стиль мислення дослідника. Методи наукового пізнання в психології: класифікація, специфіка застосування та наукове обґрунтування. Фундаментальні принципи та категоріальний апарат психології як науки. Актуальні наукові проблеми екстремальної та кризової психології. Вибір напряму дослідження та послідовність етапів наукового пізнання у психології. Етичні принципи та норми проведення психологічних досліджень. Планування психологічного експерименту та особливості інтерпретації його результатів. Проблеми застосування методів дослідження в психології.

Список рекомендованої літератури

1. Генезис вітчизняної спеціальності 19.00.09 – «Психологія діяльності в особливих умовах» : монографія; за ред . проф. О.В. Тімченка. Харків: Факт, 2024. 315 с.

2. Методика та організація наукових досліджень з психології: навч. посіб. / укладачі: В.Й. Бочелюк, В.В. Нечипоренко, О.Л. Позднякова, Н.Є. Завацька, Ю.А. Завацький, І.Є. Жигаренко, В.Ю. Завацький. [3-ге вид., перероб. і доп.]. Київ : КНТ, 2024. 384 с.

3. Психологія наукової діяльності: навчальний посібник / Н.Ю. Воляннюк, Г.В. Ложкін, А.Б. Колосов, Б.В. Андрійцев. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2020. 352 с.

4. Рибалка В.В. Методологічні проблеми наукової психології: посібник. Київ: ІПОД НАПН України, 2017. 144 с.

5. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.